

een notitie over de globale functie van het kapitaal*

G. Carchedi

In een recent artikel formuleert John Urry (1) een aantal fundamentele kritische kanttekeningen bij en modifikaties van mijn theorie (2). Ik zal me hier beperken tot wat me het meest fundamenteel toeschijnt. Allereerst meent Urry dat ik klassen slechts in functionele termen definieer (3). Immers, het eigendomsaspect wordt "irrelevant omdat de hoofdaandacht ligt op werkelijke eigendom; het eigendomvraagstuk wordt daarmee teruggebracht tot het vraagstuk van macht en controle zoals deze worden weerspiegeld in de maatschappelijke arbeidsdeling" (4). Ik geef daarentegen zeer duidelijk aan dat ik in de eerste fase van mijn onderzoek vooral ben geïnteresseerd in een definitie van klassen in termen van produktieverhoudingen en dat ik daarvoor vertrek vanuit het hoogste nivo van abstraktie. Daarom komen op het nivo van de kapitalistische economische structuur noch de juridische verhoudingen (juridische eigendom van de produktiemiddelen), nog sociale verhoudingen (bv. politieke verhoudingen) ter sprake. Deze verhoudingen worden pas later geanalyseerd, op lagere abstraktienivoos. Werkelijke eigendom is de macht om de produktie middelen en de arbeidskracht (en dus ook het produkt) naar eigen goeddunken aan te wenden. Het is duidelijk dat met de scheiding tussen juridische en economische eigendom de functie van het gepersonifieerde kapitaal toevalt aan diegenen die de feitelijke eigenaars zijn van de produktiemiddelen en de arbeidskracht en dat de juridische eigenaars buiten het produktieproces en dus ook buiten de produktieverhoudingen vallen. Wanneer men zich concentreert op werkelijke eigendom betekent dat in geen geval dat daarmee de dichotomie eigenaar/niet-eigenaar irrelevant wordt; integendeel, men verleent deze een specifieke betekenis onder het monopoliekapitalisme. Ik moet hieraan toevoegen dat dit -geheel anders dan Urry beweertgeenszins resulteert in een in elkaar overlopen van de begrippen "werkelijke eigendom" en "kapitaalfunctie". Uit het bovenstaande zou duidelijk moeten zijn dat terwijl het eerste begrip (de konkrete macht over de produktiemiddelen en de arbeidskracht), altijd de vervulling van de kapitaalfunctie impliceert, het omgekeerde niet geldt, aangezien onder het monopoliekapitalisme de arbeid van controle en toezicht ook wordt verricht door personen die geen produktiemiddelen in eigendom hebben, die geen arbeidskracht kunnen inhuren of ontslaan, en die daarom niet over het produkt kunnen beschikken.

*Uit het voorwoord van *On the Economic Identification of Social Classes*, dat over enkele maanden verschijnt bij Routledge & Kegan Paul te Londen.

Ook het produktiviteitsaspect wordt, nog steeds volgens Urry, irrelevant, aangezien ik onproduktieve arbeiders op dezelfde wijze behandel als produktieve arbeiders; het enige verschil is dat de eerste direkt meerarbeid wordt afgeperst (economische onderdrukking) in plaats van meerwaarde (uitbuiting). Als men nu de onproduktieve arbeiders beschouwt als personen die de kapitaalfunctie vervullen -zoals Urry doet (5)- is duidelijk dat het produktiviteitsaspect irrelevant wordt. De fout zit hem echter in een verkeerde definitie van de kapitaalfunctie, in het onvermogen te onderscheiden tussen onproduktieve arbeid en niet-arbeid, tussen personen die deelnemen aan het arbeidsproces, hoewel op een onproduktieve wijze, en personen die slechts deelnemen aan het produktieproces van meerwaarde, die de functie van controle en toezicht uitoefenen. Even verder zal ik Urry's eigen interpretatie van de kapitaalfunctie aan een nadere beschouwing onderwerpen. Dus in plaats van een definitie van sociale klassen uitsluitend in termen van sociale functie, presenteer ik een definitie in termen van het eigendomsaspect, het produktiviteitsaspect en het funktionele aspect, waarbij alleen het eerste aspect een determinante rol speelt.

Een tweede hoofdpunt van de kritiek betreft het begrip "kapitaalfunctie". Volgens Urry zie ik het kapitalistische produktieproces als een combinatie van twee afzonderlijke processen, het arbeidsproces en het produktieproces van meerwaarde. Daarom zie ik mijzelf "genoodzaakt...een splitsing te veronderstellen in de arbeid van supervisie en management, die uiteenvalt in 'eenheid en koördinatie' als onderdeel van de functie van de kollektieve arbeider, en 'controle en toezicht' als onderdeel van de globale functie van het kapitaal" (6). Wanneer ik nu refereer aan het kapitalistische produktieproces als de "eenheid in dominantie" van twee processen, bedoel ik niet -ik dach dat dit wel duidelijk was(7)- een optelsom van twee processen. Ik bedoel daarmee dat het kapitalistisch produktieproces én als een arbeidsproces én als een produktieproces van meerwaarde beschouwd kan worden, dat het tweede proces het eerste domineert d.w.z. dat het arbeidsproces onder kapitalistische voorwaarden in wezen een produktieproces van meerwaarde wordt en dat dit gebeurt door de intrede in het produktieproces van een produktieagent (die de kapitaalfunctie uitoefent) die niet werkt in de pregnante zin van het woord, omdat hij niet deelneemt aan het arbeidsproces. Wat betreft het onderscheid tussen de twee aspecten van de arbeid van supervisie en management lijkt bovendien datgene wat Marx erover zegt in het derde deel van *Das Kapital* geen twijfel te laten over de juistheid van deze uitspraak.

Daarom geeft mijn opvatting van de kapitaalfunctie, in plaats van een "onvoldoende", juist een meer gerichte definitie van het specifieke van de kapitalist als kapitalist binnen het produktieproces, d.w.z. de controle- en toezichtfunctie, die nodig is voor de produktie van meerwaarde, die het kapitaal toestaat zijn expansieve aard te verwirkelijken. Het is echter van belang om in te zien dat deze functie onder het monopoliekapitaal

lisme tevens uitgeoefend gaat worden door personen die geen (werkelijke) eigendom hebben over de produktiemiddelen. Urry's opvatting van de kapitaalfunctie is daarentegen zeer heterogeen en omvat "ten eerste, de direkte konkrete en supervisie over elke produktieve onderneming om de produktie en afpersing van meerwaarde te verzekeren; ten tweede, de heromzetting van waren in geld in cirkulatiesfeer; ten derde, de instandhouding van de voorwaarden van de kapitaalsakkumulatie; ten vierde, de ontdekking, toepassing en besturing van technologie m.b.t. de produktiemiddelen; en ten vijfde, de reproductie van de noodzakelijke arbeidskracht" (8).

Derhalve vervullen niet alleen onproduktieve arbeiders (tweede categorie) volgens Urry de kapitaalfunctie, maar zelfs bepaalde produktieve arbeiders (derde categorie, d.w.z. wetenschapsmensen, technici, ingenieurs, etc.) Volgens mij treffen we hier niet alleen een foutieve opvatting aan over de functie van het kapitaal en de functie van de arbeid, maar ook over produktieve en onproduktieve arbeid, aangezien het werk van niet-handarbeiders hier als onproduktief wordt beschouwd.

Ik geloof dat een bron van verwarring, een faktor die de samen-trekking van onproduktieve arbeid en de kapitaalfunctie bevordert, gelegen is in het feit dat vóórdat de arbeidsdeling tussen produktie- en verkoopheenheden plaats had en het kapitalistisch bedrijf nog betrekkelijk klein was, de verkoop van de waren uitsluitend een bezigheid was van de kapitalist. Hierom denken sommige auteurs dat de verkoop van waren zonder meer impliceert dat men de kapitaalfunctie vervult, ongeacht wie de verkoop-handelingen uitvoert. Zegt Marx echter niet dat de commerciële arbeider (toentertijd) behoorde tot de beter betaalde sektor van de arbeidersklasse? Laten we nogmaals Marx' eigen opvatting in deze citeren:

"In one respect, such a commercial employe is a wage worker like any other. In the first place, his labour power is bought with the variable capital of the merchant, not with money expended as revenue, and consequently it is not bought for private service, but for the purpose of expanding the value of the capital advanced for it. In the second place, the value of his labour power, and thus his wages, are determined as those of other wage-workers, i.e. by the cost of production and reproduction of his specific labour-power, not by the product of his labour... However, we must make the same distinction between him and the wage-workers directly employed by industrial capital, which exists between industrial capital and merchant's capital, and thus between the industrial capitalist and the merchant" (9).

De commerciële employé is dus duidelijk arbeider, tenminste in termen van de produktieverhoudingen. Zodra een bepaald gedeelte van het kapitalistische produktieproces niet langer wordt verricht door één individu maar door een groot aantal individuen doet een sociale arbeidsdeling, d.w.z. een scheiding tussen arbeiders en niet-arbeiders (die de controle uitoefenen, hoewel zij op hun beurt worden gecontroleerd) zijn intrede in die sektor van het produktie proces, vanwege het feit dat er meerar-

beid moet worden afgeperst -en de enige manier om deze afper-
sing te plegen is om de arbeiders onder controle te houden-
op dezelfde wijze waarop meerwaarde moet worden afgeperst van
de produktieve arbeiders.

Op grond hiervan ben ik het niet eens met Urry's opvatting van
de nieuwe middenklasse die 'per definitie verantwoordelijk is
voor de uitvoering van één of meerdere funkties van het kapi-
taal. Haar leden zijn derhalve betrokken bij de organisatie,
regulering, toepassing en planning van de voorwaarden, proce-
dures en praktijken die de warenproduktie mogelijk maken' (10)
door in onproduktieve zin een deel van de groeiende meerwaarde
te consumeren. Duidelijk is dat hier de bestaansvoorwaarden van
de nieuwe middenklasse worden gezien in termen van de realisa-
tie van meerwaarde, terwijl het karakter van deze klasse wordt
verklaard in termen van de produktie van meerwaarde, in termen
van de (voor het kapitalisme) nuttig en noodzakelijke eigen-
schappen die hun arbeid heeft met het oog op de vorming van
meerwaarde. We treffen hier m.a.w. een definitie van de nieuwe
middenklasse aan niet in termen van produktieverhoudingen maar
in termen van het kapitalistisch produktieproces. In feite on-
derscheidt Urry niet eens tussen deze twee analytische niveaus.
Ook om deze reden wordt de analyse van het functionele aspekt
in de kapitalistische produktieverhoudingen nodeloos ingewik-
keld. Maar een analyse van dit aspekt, hoe belangrijk ook, kan
een komplexe analyse van alle elementen van de kapitalistische
produktieverhoudingen natuurlijk nooit vervangen.

NOTEN

1. Zie het in dit nummer opgenomen artikel "Nieuwe theorieën over de
nieuwe middenklasse".
2. Tevens gebaseerd op een eerder artikel van dezelfde auteur, "Towards
a Structural Theory of the Middle Class", *Acta Sociologica*, 16, 1975,
p. 87.
3. cf. p.76
4. *ibid.* p. 76
5. *id.* p. 78
6. *id.* p. 78
7. Deze terminologie is Urry trouwens welbekend, daar hij Althussers werk
gelezen heeft.
8. *id.* p. 80
9. *Capital*, vol. III, pp. 292-293).
10. *id.* p. 84.